

državah Juga pričakuje povečanje števila ljudi v aktivni delovni dobi na nekako 733 milijonov, to pa je precej več, kot je sedanje skupne delovne sile v razvitih državah (586 milijonov – 1990). Sočasno pa v zgodnjih 90-ih čaka mnoge evropske države populacijska rast samo po stopnji 0,5%, kasneje pa celo negativna rast. Ekonomske razlike med Severom in Jugom so prav tako drastične in se še poglobljajo. Medtem ko je dohodek per capita v visoko dohodkovno razvitih državah, z nekimi nihanji, v stalnem porastu, je v nizko dohodkovnih državah v poznih osemdesetih letih padel na raven sedemdesetih let. The Human Development Report for 1991 sklepa, da bo glede na to, da hitro rasejo podmene za pritisk mednarodnih migracij, v naslednjem desetletju mogoče videti migracije prek meja, kakršnih še ni bilo in bodo presegle tiste iz Evrope v Novi svet. Poleg tega bo naraščajoča populacija Juga še naprej ogrožala ekološko ravnotežje in možnosti kultiviranja zemljišča za poljedelsko proizvodnjo. FAO predvideva, da 65% svetovnih nenamakanih površin ne bo primernih za kultiviranje do leta 2100. Tako bi migracije v bodočnosti lahko postale eminentno ekološke migracije, kot je bilo to tudi njihovo prvotno bistvo v davni preteklosti človeštva.

ANTON RUPNIK*

Znanost in vrednotenje

Misli, ki jih bom navrgel, morda ne sodijo v znanstveni stil. Materija, ki jo tu analiziramo in sintetiziramo, ni samo živa in boleča, ampak je tudi materija vsakodnevnega političnega odločanja od Ljubljane do Stockholma. To pomeni, da je prvo vprašanje, kaj naj dela znanost v takem položaju: ali lahko ostaja le pri svojem strogem analiziranju in sintetiziranju, neke vrsti objektivnosti – ali pa je ta ista znanost poklicana, da naredi polovico tistega, kar morajo potem politične strukture dokončati. Prav o tem bi rad spregovoril.

Kakor koli se P. Klinar hoče zavestno držati objektivnega pojmovnega sveta, tako smo bili že na samem začetku priča vprašanju, ali je to tudi vrednotenje. Z zanimanjem sem prisluhnil tem vidikom: da pa se vrednotenju znanstvenik le ne more izogniti, bi bila moja prva izzivalna teza. Dovolite, da vaše zadnje razmišljanje uporabim za to, da vas spomnim na dva vaša izraza, češ Zahodna Evropa postaja zaprta trdnjava, zapirajo se vrata za migrante. Ali je to dobro ali slabo? Ali je to naravno ali protinaravno? Predvsem zgodovinarji bi bili poklicani za odpiranje teh perspektiv, če zdaj govorimo, pogojno recimo, o svobodnih migracijah. Tudi če so migranti hodili kolektivno iz Turčije ali Jugoslavije, je bila tedaj to svobodna odločitev. Zahodna Evropa prihaja do zgodovinskega spoznanja, da se je grešilo proti preprosti naravi. Če postavimo v ekstrem zgodovinske migracije, tako rekoč preseljevanja še do najnovejše dobe, smo imeli na obrobjih evropskega civilizacijskega sveta migracijo celo kot način življenja, se pravi nomadsko. V sami Evropi pa vendarle tisočletje in morda več tega pojava ni. Morda je naravno stanje evropskega človeka v tem, da ostane doma, da živi v krogu svojega naroda in

* Anton Rupnik, svetovalec vlade pri Ministrstvu za zunanje zadeve in vodja Službe za stike z javnostjo.

njegova država je lahko tvorba tega naroda po naravi; vse, kar pa se količinsko proti temu dogaja, je očitno nenaravno.

Spomnimo se, da je bil de Gaulle v polemiki z Adenauerjem. Nemci niso vedeli več, kaj s svojo nacijo po katastrofi druge svetovne vojne početi in so se šli demokratični pluralni liberalizem z geslom proč od nemško nacionalnega v Evropo, v neko nadkakovost. Temu se je de Gaulle uprl in danes mu dajejo prav. Kakršna koli združba že, demokratična in vseevropska, je lahko samo združba naravnega, narodov in nacionalnih držav.

Dvakrat sem stvari opazoval v Sovjetski zvezi in pogrešam digresijo o tem, da se je tam dogajalo nekaj podobnega, vendar pod popolnoma drugačno ideologijo levega internacionalizma, če rečemo zelo nedolžno. To, kar je počenjal v tem stoletju, predvsem na sovjetskih tleh, režim, prikrit z levim internacionalizmom pod geslom »pri nas ni tujih«, je bilo nekaj najstrašnejšega, kar se je v moderni dobi sploh zgodilo. Profesor Klinar je že omenil 25 milijonov Rusov oziroma rusko govorečih – pretežno Rusov, ker so druge asimilirali, dosti pa je le še Ukrajincev – ki danes niso na svojih naravnih tleh.

Ko govorimo o migracijah in migrantih, bi vas vprašal, ali je ta pojem povsem nevtralen ali ima kakšen prizvok? Še zdaj mi namreč doni v ušesih sovjetska televizija: v Estoniji in Latviji je migrant tam najhujša psovka, izenačen je z »okupantom«. Pod čisto drugimi zgodovinskimi ali ideološkimi, sistemskimi razmerami je nastala pošastna emigracija oziroma migracija, ki se sprva tega sploh zavedala ni: šli so s tovarnami, s planskim gospodarstvom in niti ne vsi prisilno. S tistimi, ki jih je Stalin preseljeval, ki tam živijo že desetletja, je veliko manj težav kot s temi, ki so šli po vojni polprisilno, ampak plansko. Tu smo zdaj na točki, kjer je treba tudi znanstvenike siliti, da pojem podrobneje opredelijo, kaj je migrant. Ali je to tretja generacija? Ali je pojav povezan z državljanstvom? Prav zaradi tega tudi v Latviji in Estoniji, kjer je veliko migrantov te migracije oziroma imigrantov, prisilno imperialno uvoženih, migrantom nočejo priznati statusa avtohtonega življa in mu dati državljanstva.

Drugi pojav iz mojih sovjetskih izkušenj, ki je v Evropi morda manj znan, če izvzamemo Turke v Nemčiji, je tudi vprašanje verskega vidika. Temu bi rekel kompatibilnost ali inkompatibilnost migracije. V tem pogledu se je zločinsko grešilo na sovjetskih tleh, ker se je muslimanski živelj nasilno razseljeval. Če imam v mislih velika prostranstva v Srednji Aziji ali še sploh v Sibiriji, se ta muslimanski živelj nikjer ni mogel integrirati. Očitno je islam nekaj drugega, kot je krščanstvo. Tam je očitno to »way of life«. Spet smo pred tem, da je treba opredeliti in vrednotiti: ali je to naravno ali ne. Gotovo je bilo nenaravno.

Ali še drugi vidik, namreč politično nasilje, izgon. Kaj so krimski Tataři in sovjetski Nemci, ki živijo v Kazahstanu? Državljanški vidik seveda nikoli ni bil vprašljiv, ker so tudi v novejši dobi vsaj formalno, vedno imeli državljanske pravice. Ali sodijo te kategorije med migrante?

Mislím, da bi se morali vsi skupaj, tudi vi kot znanstveniki, radikalneje zavedati izziva časa in radikalno vrednotiti. Če bi se temu izzivu skupaj bolj odzvali, bi spoznali, da smo menda na koncu nekega zgodovinskega obdobja, ki je spodbujal migracije s predznakom zahodnega liberalizma ali pa levega proletarskega internacionalizma, v katerem je bilo nasilje načrtovano, zavestno, da pa se je grešilo z obeh strani proti naravi, ki veleva, naj človek, državljan, pripadnik naroda, vere kot del svojega okolja po možnosti ostaja v kolektivu, kot homogen, avtohton.

Tudi to, da je »čoln poln«, ste ironično rekli. To geslo je iz druge svetovne vojne iz Švice. Če bi Slovenci malo bolj upoštevali vsa naša znanstvena razmišlja-

nja za našo politično okolje, bi se o marsičem poučili; če bi si znali predstavljati, koliko so imeli Švicarji ali še imajo po odstotkih tujega življa, bi se zgrozili. Če izhajamo z jezikovnega vidika, ki je bil premalo obdelan, so v Švici praktično trije svetovni jeziki. Z migranti pa avtomatično nastajajo trenja, ko gre po eni strani za jezik, ki je po naravi jezik majorizacije, ker je velik, in po drugi strani za inferioren jezik, ker je majhen. Tega v Švici praktično ni. Tudi z Italijani ni tako hudih težav, kot so s tistimi, ki se morajo asimilirati v popolnoma nov svet. Tam je menda meja tega, kjer se greši proti naravi. Pomeni, da sta Evropa in Sovjetska zveza grobo grešili proti naravnosti in zdaj bi morala znanost pozdraviti urejanje teh zadev namesto očitka, da postaja Zahodna Evropa zaprta trdnjava.

V Bonnu sem bil prav v trenutku, ko so po naftni krizi leta 1973 za naše zdorce zaprli meje, mi smo bili prizadeti, ker ni bilo več možno zaposlovanje. Ne znam pa si predstavljati, kaj bi se zgodilo – kakšna groza za vso Evropo, tudi za naše ljudi – če se to ne bi zaježilo. Nenaravne reči je treba pač zaježiti. Očitno bo Slovenija v podobni zgodovinski vlogi, da bomo morali zaježiti nenaravne tokove, kajti milijoni, ki bi potencialno grozili z Vzhoda, bi bili nenaravna katastrofa. Priporočam torej več aplikativnosti v znanstvenem razmišljanju za konkretno politično odločanje.

PETER KLINAR*

Znanstvena objektivnost, logičnost in drugi atributi znanosti ter vrednote

Troje odgovorov sem dolžan glede na predhodno razpravo A. Rupnika. Najprej o razmerjih med znanstveno objektivnostjo in vrednotenjem. Družbene znanosti so seveda tudi vrednostno usmerjene, kar pa ne pomeni, da ne temeljijo na objektivnosti, logičnosti in drugih atributih znanosti. Sodim, da so pogledi o mednarodnih migracijskih pojavih, ki sem jih posredoval, v bistvu zasnovani na objektivnih, dokaj realnih, humanih izhodiščih. Nedvomno pa so ti pogledi opredeljeni z razmerami, ki me obkrožajo, to so razmere manj razvite emigrantske družbe, ki se hkrati srečuje z zapletenimi imigrantskimi problemi. Dozdeva pa se mi, da moji pogledi bistveno ne odstopajo od pogledov številnih raziskovalcev iz razvitejših imigrantskih družb, ki so zame viri za razglabljanja, saj je tudi pri njih mogoče zaslediti toleranten odnos do problemov emigrantskih družb in imigrantov ter kritičnost do načinov urejanja sodobnih problemov mednarodnih migracij.

Kaj je naravno v zvezi z etnično homogenostjo in heterogenostjo ter kdaj so presežene te meje zaradi imigracij, je zanimiv problem za razpravo. Zdi se, da je skrajni koncept zaprtosti bivanja avtohtonega prebivalstva na njegovem etničnem prostoru zastarel in zasnovan na tradicionalnih in arhaičnih sindromih. Sodobni moderni razvoj, pogojen s tehnološkim in komunikacijskim razvojem, se nagiba k etnični odprtosti, k migracijam in mobilnosti, k seganju ene etničnosti v drugo, k osamosvajanju etničnosti in medetničnim povezovanjem, k povezovanju istovrst-

* Dr. Peter Klinar, redni profesor na Fakulteti za družbene vede.